

Ge mig tiden så kan jag

Entreprenörskap på Önsta-Gryta förskolor

Länsstyrelsen
Västmanlands län

VÄSTERÅS STAD
Skolverksamheter

Självkänsla bygger företagsamma barn

Vi på Önsta-Gryta förskolor i Västerås kom i kontakt med projektet Entreprenörskap i skolan och projektledaren Anna Fredqvist när vi stod inför ett problem gällande placeringen av barn i våra förskolor. Efterfrågan på förskoleplatser varierar mycket under året och vi behövde en flexiblere organisation för att kunna säga ja tack till förfrågningar.

I Entreprenörskap i skolan fann vi en modell som visserligen mest handlar om hur vi bemöter våra förskolebarn, men som också fått våra medarbetare att lyfta blicken och tänka på ett delvis nytt sätt.

Alla våra pedagoger har fått gå en grundutbildning och dessutom fått läsa boken Önsketanken. Vi har fött våra pedagoger med tankar om att tänka fritt och kreativt, om delaktighet, valmöjligheter, om att utmana våra barn att vara självständiga, göra egna val, tänka själv och agera efter det. Om vikten av social träning och att möta barnen där de befinner sig, att det är processen och inte resultatet som är det viktiga. Vårt motto har varit: Ge barnen tid så kan de.

Genom att fokusera på att bygga barnens självkänsla, har

vi också byggt vår egen. Förhållningssättet spiller över på våra pedagoger och vår organisation. Genom att jobba med Entreprenörskap i skolan hittar vi lösningar som skapar nya möjligheter. Idag säger vi inte nej tack det är fullt till föräldrar som vill ha sina barn på våra förskolor, vi säger att alla barn ska få plats, vi löser det – och vi gör det! Satsningen på Entreprenörskap i skolan har varit mycket uppskattad bland våra pedagoger, och skapat en entusiasm som även gjort det enkelt att få med föräldrarna.

Denna folder är en kort dokumentation över vårt arbete, men vi vill också gärna se den som en praktisk handbok i hur man kan arbeta i förskolan. Använd gärna våra idéer, kanske kan de också fungera som frön till era egna?

I den första delen av denna folder har vi gjort fallbeskrivningar – för små-, mellan- och större barn – utifrån hur en dag på förskolan kan gestalta sig. Hur kan vi tänka och agera för att vara mer entreprenöriella, och på så sätt bidra till att bygga upp barnens självkänsla? I den andra delen har vi samlat entreprenöriella idéer kring olika situationer på förskolan.

Saras dag på förskolan

Sara är en aktiv flicka på snart 2 år som gärna är med när något händer. Hon vill vara med och pröva det mesta på förskolan. Hon går varje dag mellan 7.30-16.30, förutom på onsdagar när mormor hämtar kl.14.00. Sara kommer tillsammans med pappa på morgonen.

Pappa klär av Sara medan en pedagog kommer ut i hallen och säger: - God morgon vad roligt att du kommer Sara. Pappa säger: - Hejdå, och pedagogen säger: - Kom så går vi in och ser vilka som är här. Sara följer glatt med in till de andra barnen som redan leker.

Pappa slår sig ner på bänken, och småpratar med Sara som klär av sig kläderna med lite hjälp av pappa. De pratar om att det är fredag och att de ska handla present till mamma på eftermiddagen. Hon fyller år på söndag.

När alla kläderna hänger på kroken går de in på avdelningen där pedagogen Karin tar emot. Karin får en kram av Sara som berättar om presenten till mamma. De säger hej då till pappa som går till jobbet.

Till frukost serveras gröt, fil och smörgås. Pedagogen lyfter upp Sara i barnstolen och sätter på henne en haklapp. - Gröten är så varm så jag lägger upp åt dig, säger pedagogen.

Sara får en tallrik med gröt. Hon smakar och äter litegrann, pekar sedan på smörgåsarna. Men smörgås får man bara när man ätit upp sin gröt. Sara blir ledsen och skjuter undan sin tallrik. Pedagogen försöker locka och pocka men Sara tänker INTE äta mer gröt!

Sara klättrar upp i barnstolen och väljer en haklapp som Karin sätter på. - Vill du ha gröt, fil eller smörgås frågar Karin.

Sara pekar på gröten. - Varsågod, säger pedagogen och ger Sara gröten. - Ta försiktigt, gröten är varm.

De hjälps åt att lägga gröt på tallriken, Sara tar lite sylt själv och häller på mjölken. Eftersom de inte lagt på så mycket gröt på tallriken har Sara snart ätit upp och vill sen ha lite fil och pekar på smörgåsarna. Pedagogen låter Sara välja vilken smörgås hon vill ha.

Under frukosten tar pedagogen tillfället i akt att prata om vad barnen vill göra under dagen och alla som vill får komma med förslag. Några vill gå ut, några vill måla och några vill leka med dockorna.

De tackar för maten och Sara dukar bort tallriken.

Efter frukosten delar pedagogerna upp sig: en går ut med de barn som ville leka ute, en pedagog går in i ateljén och plockar fram olika skapande material som barnen kan välja mellan och en pedagog finns i de olika rummen på avdelningen där barnen leker.

Sara lagar först frukost till dockorna och lägger dem i vagnen så att de får sova.

En pedagog säger: - Kom Sara så ska du få måla. Sara följer med till målrummet och får ett förkläde på sig och blir sedan upplyft i en stol. Där finns redan ett papper och några burkar med färg och penslar. Sara har målat förut och tar tag i en pensel och börjar måla. Pedagogen ställer fram en annan burk med en annan färg och säger att man kan måla med olika färger och på HELA pappret. Sara målar en stund och visar sedan att hon vill ha ett nytt papper. - Nej du får måla klart på det här pappret, säger pedagogen. Sedan är det Kalles tur att måla.

Sara kommer på att hon vill måla lite i ateljén. Hon hämtar ett förkläde själv som hon sen får hjälp med att knyta det bak i ryggen. Man kan välja att måla vid bordet eller staffliet och Sara väljer staffliet. Karin frågar vilka färger Sara vill ha, och hon pekar på svart och gul. Hon målar länge på pappret, så länge att det nästan går sönder. Sen vill hon ha glitter på målningen och hon kan välja en burk som står på bordet. Sara målar på många papper o ibland är det bara en prick på ett papper men så tyckte Sara att det skulle vara.

När Sara målat färdigt frågar Karin om hon vill gå ut, och det vill hon gärna.

Barnen slussas, några i taget, ut i tamburen där en pedagog finns som stöd och hjälp. Sara vet var hon har sin hylla med kläder och går dit. Hon drar ner alla saker som ligger på hyllan. Pedagogen sätter på Sara både tröjan och sockorna och lägger sedan fram overallen på golvet och ber Sara krypa i den. När Sara kommer ut i tamburen så står hennes stövlar framtagna och det är bara att hoppa i.

Pedagogen pratar med barnen om klädernas namn, färg och var på kroppen de ska sitta. Här kommer många matematiska begrepp in (fast det vet inte Sara och hennes vänner).

Pedagogen frågar vad Sara tror hon behöver för kläder på sig idag.

- Vad bra att du tog på dig mössan, vad ska du mer ha på dig, säger pedagogen. Sara tar fram tröjan. Pedagogen och Sara hjälps sen åt med tröjan.

Sara kämpar länge med sina kläder och får hjälp av pedagogen när hon tycker att det är svårt. Pedagogerna tycker att det är viktigt att ge mycket tid till barnen vid påklädning så att de får prova själva och känna att de kan. När alla kläder sitter där de ska går Sara till skohyllan och tar ner sina skor och sätter på sig dem. Pedagogen hjälper henne att dra över byxorna.

Saras kompis Mia tre år hjälper Sara att dra byxbenen över stövelskaften.

Vart efter barnen klätt sig färdigt slussas de vidare till den vuxne som finns ute på gården och tar emot. Sara gillar att vara ute och börjar genast gräva i sandlådan. Sara är en lekmotor som styr leken och tar det hon vill ha. Sara hamnar i konflikt med ett annat barn om en spade. Det är många barn som leker med spadar och Sara vill också ha en spade. Pedagogen har inte sett vem som först hade spaden och ber därför Sara att gå och hämta en annan spade.

Den vuxne finns till hands och hjälper barnen att finna en lösning som de båda godtar.

Pedagogen går och tar fram fler spadar så det räcker till alla.

Pedagogen frågar barnen hur de ska göra nu när båda vill ha spaden. Sara och den andra flickan kommer på att de ska gå till förrådet för att leta efter en till spade.

Pedagogen har givetvis sett hur det gått till men håller sig i bakgrunden. Barnen ska få chans att lösa det själva först innan pedagogen ingriper. Om inte barnen kan lösa det får pedagogen ställa frågan Hur ska vi göra nu?

När barnen kommer in väntar en mysig stund med sång, rim och ramsor. Samlingen innan lunch får barnen till stora delar hålla i själva. Det finns kort på alla barnen och de pratar om vilka som är där och vilka som är sjuka/hemma. Barnen som är där får sätta upp sitt kort på en tavla. Barnen får sedan plocka upp saker ur en påse som de sjunger om. De sjunger också matsången.

En pedagog kommer in och talar om vad det är för mat och vilka som får gå och sätta sig vid bordet.

Ett barn får gå och fråga vad det blir för mat. Barnen får sedan sätta sig vid bordet.

Lunchen fortlöper ungefär som frukosten. Under lunchen samtalar barnen och den vuxne om vad de gjort på förmiddagen och om maten.

Barnen sätter sig var de vill och tar sin egen mat. De som vill får givetvis hjälp. Skrapar sina tallrikar och ställer ifrån sig glas och bestick på vagnen.

Efter maten somnar Sara på sin madrass i sovrummet.

När Sara vaknar så vill hon sitta i soffan och titta i en bok tillsammans med Karin. Karin läser flera böcker om Bu och Bä. Sagan avbryts dock ofta för att fler barn kommer och sätter sig där efter att de suttit och mornat sig i en annan pedagogs knä.

Karin kan koncentrera sig på sagan medan den andra pedagogen väcker de barnen som ska upp.

Sara börjar bygga med duplo och är mitt i ett husbygge när pappa kommer för att hämta henne. En pedagog har förberett henne att pappa snart ska komma, men Sara vill gärna fortsätta bygga och protesterar genom att kasta sig på golvet och skrika: - Nej, vill inte!

Pappa känner dock sin flicka och pratar med henne om att de tillsammans kan bygga färdigt för att sedan gå hem. Sara är med på noterna och efter bara några få minuter säger hon till pappa att nu ska de gå hem. Pappa påminner om presenten de ska handla och Karin säger: - Vi kan spara bygget till måndag, så kan du fortsätta då.

Karin får en kram av Sara och de önskar varandra en trevlig helg!

Sara och pappa går ut i tamburen för att klä på sig.

Rasmus dag på förskolan

Rasmus 3 år kommer till förskolan och möts av en pedagog som säger god morgon och frågar om allt är bra. På anslagstavlan sitter en lapp där det står "Om ni tänkt vara lediga något under påsklovet så meddela oss om det."

Varje barn får vid lämning individuellt bemötande. Rasmus klär av sig själv medan pappa och pedagogerna pratar med varandra och tittar vad Rasmus gjort för aktivitet dagen innan.

Tillsammans går barnet och pedagogerna och vinkar till pappa. Pedagogerna vet att Rasmus vill göra så. På vägen till vinkfönstret småpratar de.

Rasmus hittar Peter som redan kommit, tillsammans går de in till lilla rummet där de har en tågbanan, och i sätter igång och bygger en jättelång väg till tåget.

Nu talar pedagogerna om att det är dags att gå iväg och äta frukost, det barnen lekt med får ligga kvar så de kan fortsätta när de kommer tillbaka.

När barnen kommer till köket frågar pedagogerna barnen vad de önskar till frukost och försöker tillgodose önskemålen. Barnen får i den mån de vill vara delaktiga i att plocka fram frukost, ta fram mjölk från kyl, duka med mera. Idag är det gröt eller yoghurt att välja mellan. Smörgås finns det också samt frukt och grönsaker. Det är bara att ta det man vill ha och gå och sätta sig vid ett bord. Placeringen vid borden är valfri. Skålen skickas runt så alla kan ta så mycket de vill ha.

Under frukosten pratar vi om vad vi vill göra idag. En pedagog frågar barnen vad de vill göra efter frukosten, barnen får fundera en stund på vad de vill göra och inte bara rusa iväg. Barnen hjälper till att duka undan, skölja av sina tallrikar och ställa in dem i maskinen. Några barn ansvarar för att torka av borden.

När alla barnen är tillbaka efter frukosten kan de välja på att leka inne eller de som vill får gå ut och leka.

Rasmus och Peter väljer att fortsätta med tågbanan.

Denna förmiddag är det verksamhet utifrån aktivitetskorten som används en dag i veckan. Vi får välja mellan skapande, rörelse och rytmik.

Ateljén är öppen så den som vill får måla, men det finns mycket annat att göra också. Allt är frivilligt, barnen får alltid frågan "Vill du ha hjälp" eller "Kan du själv?". Skålen med frukt

står framme för dem som är sugna.

Rasmus och Peter väljer att gå till ateljén. Pedagogerna presenterar material och frågar vad de vill göra med materialet. Sedan skapar barnen det de vill. Rasmus och Peter har lekt med tågbanan och vill nu bygga en bro till tåget i ateljén. De tar fram många olika material, limmar och tejpar tills de tycker de är klara.

Efter leken städar barnen och går sen tillbaka till tågbanan som de byggt upp och testat bron. Den höll inte så i morgon så ska de försöka göra en till, då får de tänka lite till om hur de kan göra.

Personalen tar reda på vilka barn som är närvarande/frånvarande. Pedagogerna säger "Känn efter om du behöver gå på toaletten", och påminner om att vi ska tvätta våra händer. Rasmus går och tvättar händerna och sätter sig på samlingsmatan. Undrar vems tur det är idag att vara med och ha samling? Barnen får turas om att vara med och leda samlingarna och det är jätteroligt, det är spännande att se vad kompisarna hittat på att de ska göra.

Idag är det Linas tur att vara med och leda samlingen. Hon har valt att barnen ska sjunga, så hon har fått leta fram olika saker att lägga i en sångpåse. Oftast får barnen turas om att välja samlingspåse. Ibland har barnen så mycket att berätta att de inte hinner ta samlingspåsen men det är OK det också. Efter samlingen går vi till lunchen.

Lunchbestyren är också ett tillfälle till att få barnen att känna sig delaktiga och behövda, och träning i att hjälpa till och en massa andra saker.

Maten är på borden. Barnen har bestämda platser och pedagogerna roterar för att kunna se alla barnens måltidssituationer. Till lunch är det fiskgratäng med massa olika grönsaker till som man kan välja på, Rasmus tycker det är gott och äter mycket.

Rasmus får välja själv vad han ska plocka på sin tallrik. Pedagogerna uppmuntrar till att våga prova nya smaker så som grönsaker och olika maträtter. Barnen skickar till varandra och provar att dela/skära/hälla själva för att vid behov få hjälp. Rasmus får prova att skala sin potatis men får lite hjälp av pedagogerna att börja och sedan lite hjälp på slutet. Idag tar han majs och morötter till maten för han tycker inte om broccoli. När Rasmus och hans kompisar ätit klart tar de bort tallrik, bestick och glas. Sedan hjälper de till att ta bort en

del av de andra skålarna på bordet. Barnen dukar av efter sig och skrapar eventuella rester i kompostpåsen.

När de flesta börjar bli klara talar Rasmus om för pedagogen att han gärna hjälper till att duka av och torka borden. Det är något man får göra om man vill, och det vill alla.

Alla barnen har nu tvättat sig efter lunch och får nu välja på två olika vilor. En pedagog sitter i ett mindre lite mörkare rum där man får ligga/sitta med tänt ljus och lyssna på saga eller avslappnande musik. Barnen väljer en boksaga och går och sätter sig där sagan är. Idag är det pedagogen Majas tur att berätta en saga för de av kompisarna som inte ska sova. Rasmus och några av kompisarna brukar sova en stund efter maten. Idag får de sova med pedagogen Lena. Pedagogen Susanne tar reda på disken och torkar borden sedan går hon på rast.

Efter vilan väljer Rasmus att gå ut och leka, Rasmus tar på sig kläderna och springer ut till kompisarna, leker ute i snön och gräver grottor och har väldigt kul.

Barnen klär på sig själva men Maja är där och hjälper till med glada tillrop och frågar barnen vad de tycker att man bör ha på sig idag samtidigt som hon påminner om att det är noga med att ha tröja på sig idag och hjälper till med vilken ordning kläderna är lättast att sätta på.

Efter ett tag så börjar Rasmus att frysa. Rasmus talar om för en pedagog att Rasmus vill gå in och det går bra. Rasmus hänger med pedagogens hjälp in de kläder som är blöta i torkskåpet, går sen på toaletten och kissar och tvättar händerna.

Alla barn vill in samtidigt men pedagogerna säger att det blir för trångt i hallen, så barnen får gå in några i taget för att det ska finnas plats för att ta av sig kläderna i lugn och ro. Alla hjälps åt att plocka undan leksaker och dylikt och lägger tillbaka i förrådet.

Rasmus hinner bara leka en liten stund innan det är dags för mellanmål.

När barnen kommer in är det stökigt på borden där de ska äta mellanmål. Barnen frågar pedagogen om de får hjälpa henne att städa undan. Rasmus hjälper till att duka bordet medan pedagogen tar fram mjölken och smöret från kylan för att de ligger för högt upp.

Barnen brer själva sina smörgåsar och lägger på eventuellt pålägg och häller upp dryck i sitt glas. När de är klara dukar de

av efter sig själva och tvättar händer och munnar.

Kalles mamma kommer precis när vi ska sätta oss men han vill äta först för de sa mamma imorse att han skulle. Pedagogerna frågar Kalles mamma om hon har tid att vänta och det har hon så Kalle äter lite och hans mamma får en kopp te att värma sig med.

Efter mellanmål vill Rasmus bygga pussel och sätter sig vid spel och pusselbordet. Rasmus bygger pussel tills mamma kommer och hämtar. Mamma tar fram de varma och torra kläderna ur torkskåpet, där Rasmus tillsammans med pedagogen hängt in dem.

Mamma frågar hur Rasmus har haft det och Rasmus och pedagogen hjälps åt att återberätta vad Rasmus gjort. Rasmus tar med mamma in på avdelningen för att visa bilderna som pedagogen tog när Rasmus och Peter byggde bron till tåget. Rasmus kan med hjälp av bilderna berätta hur de gjort men att det inte blev så bra utan att de ska göra en ny i morgon.

Sedan går mamma och Rasmus hem efter ett glatt "Vi ses imorgon".

Majas dag på förskolan

Maja är fem år och går på avdelningen Stjärnan på Planetens förskola. Hon kommer till förskolan tillsammans med mamma Åsa före frukost där hon tas emot av pedagogen Lena på avdelningen.

Mamma och pedagogen pratar med varandra och tittar vad Maja gjort dagen innan. Mamma säger hej då till Maja. Lena följer med Maja till hennes hylla där hon får hjälp med att klä av sig.

Om Maja tycker något är svårt hjälps hon och Lena åt med det. De passar också på att prata om färg, form och lägesbegrepp: den BLÅ mössan ska ligga PÅ hyllan osv.

Tillsammans går de ut till köket där Lena börjar förbereda frukosten. Eftersom det inte har kommit några andra barn ännu ställer sig Maja intill Lena och tittar på.

Lena och Maja lagar frukosten tillsammans. Maja tränar sin självständighet och blir också delaktig och kan komma med egna idéer.

Lena och Maja dukar även fram frukosten tillsammans. Maja får själv fundera ut vad som behövs på frukostbordet och hur hon ska få fram det. Lena ställer hela tiden utmanande frågor som exempelvis: - Om du inte når mjölkpaketet, hur kan du göra då? Även här kan man prata om olika begrepp; mjölken står på hyllan ÖVER osten. Osten är FYRKANTIG osv.

När alla barn är färdiga med frukosten ställer barnen sin disk på en vagn som står i köket.

Barnen sköljer sina tallrikar och ställer in dem i diskmaskinen i köket. Dagens matvärd hjälper till att torka av borden.

En pedagog frågar barnen vad de vill göra efter frukosten, då får barnen fundera på vad de vill göra och inte bara rusa iväg. Tränar sig att göra olika val.

Efter en stunds fri lek är det samling för alla barnen. Kajsa är pedagogen som ansvarar för samlingen idag. Hon börjar med att räkna alla barnen i ringen och talar även om för barnen vilka barn som inte är här på förskolan.

Kajsa tar hjälp av Maja, som får räkna alla barnen i ringen och tala om vilka barn som inte är här.

Sedan berättar Kajsa att de ska sjunga vårsånger. Maja frågar Kajsa om de kan leka en lek istället eftersom de sjöng vårsångerna igår och får medhåll av några kompisar.

Kajsa lyssnar på vad barnen har att säga och håller med om

att det skulle passa bra med en lek. Vårsångerna kan de sjunga en annan gång.

Genom att dela upp barnen i två samlingar blir det lättare ta tillvara på deras intresse och se varje barns behov. Några barn kan få planera och ansvara för samlingen.

Efter samlingen ska alla barnen gå ut. Pedagogerna ber barnen att de ska gå på toaletten innan de klär på sig. Eftersom det är många barn på avdelningen blir kön till toaletten lång vilket medför att några av barnen börjar knuffas.

Pedagogerna uppmanar några barn åt gången att gå på toaletten om de behöver och sedan gå vidare till hallen för att klä sig. Barngruppen kan delas upp så att halva gruppen "tillhör" en toalett och halva en annan om det finns flera toaletter.

Måste alla gå ut samtidigt? Några barn kan vara inne och göra olika aktiviteter. Barnen kan få välja om de vill gå ut på förmiddagen eller eftermiddagen. Låt barnen vara med och tycka till/planera uteaktiviteter.

Sedan går barnen i mindre grupper till hallen för att klä på sig sina kläder. Pedagogerna Lena följer med ut till hallen och frågar barnen vad det är för väder ute. Barnen svarar att det snöar och är kallt. Vad ska ni ha för kläder på er då? undrar Lena. Med hjälp av spegeln i hallen ser barnen vad de har på sig, hur det sitter och vad som saknas. Det finns några barn på avdelningen som behöver mycket hjälp med påklädning, men innan de blir hjälpta så får de försöka själva. Barnen tar även hjälp av varandra vid påklädning. Självklart finns pedagogerna till hands och hjälper till vid behov.

De barn som är inne kan hålla på länge med samma aktivitet för de har själva valt vad de vill göra. Någon vill byta aktivitet efter en kort stund och gå ut i stället. Då hjälper pedagogerna barnet med frågor om hur man kan komma vidare med aktiviteten.

På gården finns en liten backe där barnen gärna vill åka pulka och stjärtlapp.

Pedagogerna pratar med barnen om vad de tror kan hända om de åker pulka? Hur ser det ut i backen? Hur många kan åka samtidigt? Har man hjälm? Har barnen någon lösning på hur de kan göra i backen? Prata om riskerna för olyckor i stället för att förbjuda. Diskutera tillsammans med barnen om vilka regler man måste ha för att det ska fungera i backen.

Nu är det dags för lunch och alla barn hjälps åt att plocka undan efter leken, pedagogerna finns till hands och hjälper till där det behövs. Vart efter barnen plockat undan ställer de sig i kö utanför dörren. Kön blir lång och det uppstår konflikter.

Genom att låta barnen gå in några i taget minskar trängseln i hallen.

Ta tillfället i akt och diskutera med barnen hur man kan göra för att det inte ska bli konflikter i en kö. De har alltid en massa bra idéer och förslag. Pedagogerna kan också sysselsätta barnen med något medans de väntar.

Två barn blir oense om sin plats i kön. En pedagog tar ett av barnen och ställer det sist och säger "knuffas man får man ställa sig sist i kön".

Prata med barnen om vilka regler som gäller i stället för att "straffa" någon som inte klarar av att stå i kö. Det är pedagogens ansvar!

När barnen klätt av sig ligger de blöta kläderna i en hög på golvet. En pedagog hänger sedan in det i torkskåpet. Barnen går och tvättar händerna och samlas inför lunchen.

Barnen får själva hänga in de kläder de kan i torkskåpet. Med en pall så når de att hänga upp vantar och annat. Självklart hjälper pedagogerna till med det som behövs.

Pedagogen Lena har förberett matvagnen, med tallrikar, glas och bestick. Hon ber barnen att ställa ut det på borden. För att spara lite tid har hon även fyllt kannorna med vatten och mjölk. När alla har ätit klart ställer de återigen sin disk på vagnen.

Två barn räknar hur många barn och pedagoger som ska äta, hur många tallrikar och bestick det behövs, hur många kannor med mjölk som behövs osv. Pedagogerna finns till hands som en "handledare" som bollar frågor till dem.

När man ätit upp sin mat plockar man undan efter sig, skrapar av eventuella matrester i kompostpåsen och sätter sig på sin plats igen och väntar på kompisarna vid bordet.

Efter maten är det sagoläsning för alla barnen tillsammans.

Barnen delas in i grupper efter mognadsnivå. Barnen väljer tillsammans med respektive pedagog ut en bok som barnen vill höra och passar dem. Maja frågar pedagogerna om hon kan läsa boken om hajar. Kajsa svarar att hon redan har valt ut en bok som hon tycker är bra och som passar alla.

Självklart kan Kajsa läsa boken om hajar! Är den "för svår"

för några barn kan hon förenkla storyn eller prata utifrån bilderna.

Eftersom det är många barn att läsa för blir det svårt för några barn att koncentrera sig på boken.

Dela barngruppen i två grupper och ha två vilor, så blir det lättare för barnen att slappna av och fokusera på boken.

Efter lugna stunden med sagan är det fri lek, då barnen får välja vad de vill göra. Ett barn vill måla men får till svar av pedagogerna att "det inte passar så bra nu eftersom jag ska gå på rast och att ni dessutom ska få måla på fredag".

Ta tillvara barnens önskemål och var flexibel i planeringen: Pedagogerna uppmanar barnet att själv ta fram det hon behöver för att måla och låter henne göra det.

Klockan är 14:15 och det är dags för mellanmål. Maja hjälper till att duka fram. Hon frågar pedagogerna om hon kan få duka buffébordet så man kan ta från andra hållet.

Lena låter Maja duka som hon önskat. Barnen väljer själva sina platser, kan på så sätt fortsätta att prata om leken och planera vidare tillsammans. Efter mellanmålet dukar barn och pedagoger av borden tillsammans.

Maja och några andra barn vill gärna baka med play-doo på eftermiddagen. Pedagogerna säger att de inte är någon idé eftersom de snart ska gå hem. Barnen sätter sig i soffan och väntar på att få gå hem.

Pedagogerna talar om för barnen att de snart ska gå hem men att de självklart får baka fram till dess, om de plockar upp efter sig när de ska gå!

Föräldrar uppskattar att komma in på avdelningen och se att barnen är aktiva i stället för att de bara sitter och väntar.

Nu är det dags för Maja att gå hem. Hon blir hämtad av sin pappa Erik.

Pedagogen Kajsa ber Maja att berätta om sin dag på förskolan, hur hon och kompisarna har haft det samtidigt som hon visar pappa vad hon gjort under dagen. Pedagogerna berättar också vad/varför vi gör det vi gör, vilket ger föräldrarna en bra inblick i verksamheten.

Kajsa säger sedan "hej då" till Maja och hennes pappa.

Sitt på era händer!

I fallbeskrivningarna för små-, mellan- och större barn kanske du känner igen dig och kan relatera till händelserna under dagen. På vårt "klotterplank" har vi pedagoger på Önsta-Gryta förskolor tillsammans samlat fler idéer kring olika situationer och platser på förskolan. Idéerna kom fram vid en "brainstorming" där vi i grupper skrev ned våra tankar på post-it lappar. Det inget direkt revolutionerande, det är säkert inte heller världens bästa idéer. Klotterplanket är inget "facit" på vad och hur man ska tänka, utan mer en inspirationskälla till egna tankar, att kasta sig ut och tänka nytt. Allt funkar kanske inte men det betyder inte att ni ska begränsa er!

När vi frågade föräldrarna vilken kunskap de vill att deras barn ska ha år 2021 fick vi bland annat till svar drivkraft, förmåga att välja och social kompetens. Det kan låta stort, men på klotterplanket beskrivs olika konkreta situationer där man kan prova ett delvis annat förhållningssätt med de små i de vardagliga rutinerna.

Social kompetens kan till exempel handla om att träna på att turas om. Vi tränar barnen att tänka självständigt och göra

aktiva val genom att ställa öppna frågor. Vi tror att alla har en egen drivkraft i vilken allt lärande grundar sig. Som pedagoger är det vår uppgift att uppmärksamma och stötta barnens inneboende drivkraft.

När vi jobbar med barnen är det processen och inte resultatet som är viktigt. Fokus ligger på att barnet tänker och målar som barnet vill, inte hur målningen ser ut. Att barnet vill och kan torka av bordet är det viktiga, inte att barnet missade några smulor. Vi rättar inte barnen. Vi hindrar dem inte. Processen är viktigare än resultatet.

Entreprenörskap är ett förhållningssätt, ett perspektiv, ett sätt att tänka som i mycket går ut på att jobba utifrån det som är här och nu, och möta barnen där de befinner sig. Det handlar i grund och botten om en inställning att låta barnen vara delaktiga, självständiga och kapabla till egna val. Det är för barnens skull vi är i förskolan. Låt dem försöka, sitt på era händer!

Klotterplank Småbarn

*- Spridda idéer kring olika
företeelser på förskolan*

Samlingar

Varför har vi samling? Måste alla vara med?
Samling inte bara före lunch.
Ibland stressas det fram.
Delaktighet.
Även utomhus.
Fånga dagen här och nu!
Fånga deras intresse – tycker barnen det är roligt? De ska tycka det är roligt!
Öva stå framför varandra - skapa självkänsla.
Sångpåsar - välj vad barnen vill.
Sångfigurer.
Dela upp i grupper, äldre och yngre.
Gör sin närvara själv och hänger upp sitt kort själv.
Kläder – vad heter de? Tummen – vilken då?
Djurlåda. Känslorburk. Fiskekort.
Sagotäcke - välj plats.
Stationer. Väljarkort.
Dockteater, kasperdockor.
Teckenspråk.
Musik/instrument-stund.

Hallen

Påklädnad, avklädnad - ta fram, ta på, ta av.
En pedagog tillsammans med 4-5 barn i hallen, när de är klara får de gå ut.
Flexibelt, men också strukturerat.
Klädskola.
Hyllor i lagom höjd – nå själva.
Brevlåda för idéer från föräldrar.
Klädnypor för info till föräldrar.
Dokumentation på barnens höjd.

Personalrum

Inte prata jobb.
Hämta kraft
Fredagsfika.
Arbetsglädje.
Lära känna varandra.

Utelek

Dela på gruppen, ge utmaningar till de äldre.
Skogen, promenadslinga, pulkabacken, lekpark, hälsa på olika djur.
Ateljé med stafflier under carport.
Läshörna på gården.
Måla planket, affär, biltvätt.
Ta med inneleksaker ut.
Ta in snö när det är för kallt ute.

Skapande

Syfte – process eller produkt?
Prata om skapandet av en bild, berätta när man målar, vara närvarande som pedagog.
Alla behöver inte göra allt – det mognar fram.
Samma aktivitet flera dagar.
Delaktighet.
Dela gruppen, ute och inne.
Inget löpande band.
Inga mallar.
Kan själva. Vågar!
Se möjligheter.
Tänka själv, vad behöver de när de ska måla.
Öppna dörrar så barnen själva kan gå och måla.
Tillgänglighet.
Presentera olika tekniker.
Olika färger, material, penslar.
Måla hur länge de vill.
Måla ute – i snön!
Måla oftare, göra det enkelt.
Välja färger.
Återvinna material.
Färg i äggkartonger ute.
Tvätta sin pensel.
Ta av och limma olika material.

Måltider

I sin takt, efter sin förmåga.
Låta barnen hjälpa varandra.
Barnen får vara med, plocka i och ur.
Välj grönsak – ta själv.
Välja mjölk eller vatten, matplats, haklapp eller utan.
Ta själv – små smörgåsar.
Skala potatis och dela.
Skrapa mat/tallrik vid borden.
Skicka vidare, säga tack.
Matsång.

Möten – hämtning/lämning

Hej! God morgon med namn. Titta i ögonen.
Föräldrarna kommer in med sina barn, avklädda och klara, lämna över till pedagog.
Nämnd något personligt som hänt under dagen.
Vinkfönster.

Fri lek

Närvarande pedagoger.
Tillgängligt och anpassat material.
I samråd med föräldrarna plockar man undan några leksaker innan man går hem.
Återvinna material.
Omgjord bokhylla blir bil eller kasperteater.
Roll-lek, stövlar, hattar, fingervantar, kepsar, kjolar, väskor.
Rutschkana.
Jobbarlåda, frisörlåda.

Klotterplank mellanbarn

*- spridda idéer kring olika
företeelser på förskolan*

Samlingar

Ha ett mål för samlingen, varför har vi samling?

Måste alla vara med?

För vem samling? Frivilligt? Hur tänker vi kring samling?

Barns delaktighet? Vara nyfiken på? Demokratiskt? Syfte?

Låt barnen vara delaktiga genom att de får hålla i samlingen

och vara med och bestämma innehåller t ex välja sånger

Fråga sina egna tankar.

Fånga barns intresse, vart är den?

När intresset är väckt ska vi fylla på.

Ta med barnen, är de delaktiga blir intresset större.

Delaktighet A och O.

Samlingsrummet fyllt av inspiration.

Vara i centrum, få "sin stund".

Lustfyllt!

Det ska finnas flera olika aktiviteter att välja mellan.

Samling ute.

I små grupper och stora.

Ett barn håller en samling utifrån en förberedd uppgift.

Ex grodan har varit med hemma en vecka och barnet berättar

om grodan och sina upplevelser under veckan.

Samlingshylla - lottar vem som ska välja aktivitet från hyllan

Idépåsar – barnen bestämmer.

Barnen är fröken – ledare.

Prova "Önskesamlingen".

Förberedd pedagog/barn.

Sångkort. Bokpåse. Charader.

Hallen

Se möjlighet till samtal, språk, matte.

Perfekt tillfälle att hjälpa varandra.

Möta barnen där de är!

Uppmuntra att hjälpa varandra.

Organisera i små grupper - lugn stund.

Delat upp gruppen - inte alla ut samtidigt.

Sätta ord på, benämna.

Inspirerande pedagog som stöttar.

Tillgänglig miljö.

Känna efter själva vad behöver de ha på sig.

Många speglar ger barnen chans att ta eget ansvar.

Prova själva – öva – ge tid.

Ta ansvar – hänga in själv i torkskåp.

Sittplatser. Pallar. Tygkassar.

Lagom höjd på hyllor, krokare.

Utelek

Delaktiga pedagoger, dela upp sig.

Tillåtande miljö, material och aktiviteter.

Ta med innelek ut och ta in utelek.

Skapa olika rum ute.

Personalrum

Tillåtande miljö för pedagoger att själva välja vad/hur man ska spendera sin egen tid.

Vila/lugna rummet, ett gemenskapsrum, pedagogiskt reflekterande rum.

Måltider

Lustfylld och trivsamt stund.
Chans till samtal och reflektion.
Ställa frågor, tänka själv.
"- Jag kan inte!" "- Hur skulle du göra om du kunde då?"
Be varandra om hjälp.
Fria platser till barnen var de ska sitta.
Alla tar mat själva, dukar av själva – delaktighet.
Bestämna själv vart man vill sitta - eller inte?
Barnen får vara med och välja matsedel.
Buffé/inte buffé – för- och nackdelar.
Experimentera med olika smakkombinationer.
Buffé och skålar på bord.
Skålar m m som barnen klarar av att skicka och ta emot mat själva.
Låga bord och bra anpassade stolar så att barnen kan vara delaktiga att duka av.
Turordning.

Möten – hämtning/lämning

Se barnet först.
Positivt bemötande, känna sig välkommen när de kommer.
Lyssna på barnet, möt på barnets nivå.
Se barnet, tilltala med namnet, inte prata över huvudet på barnet.
Individuell information om varje barn.
Berätta något positivt när barnet hämtas.
Berätta för föräldrarna varför vi gör som vi gör.
Låt barnet berätta sin dag – det viktigaste som hänt för barnet.
Barnet klär på sig själv – växer med eget ansvar.
Underlättar ibland att vara ute.

Utbyte

Besöka varandras förskolor för inspiration och tips till varandra.
Öppet hus – öppna dörrar till varandra.

Utflyktstips

Begränsa utrymmet, gör en hage i skogen av garn när man går iväg till en större skog.

Vila

Tänk på syftet - vad vill barnen?
Förberedelse.
Betyder inte bara att sova.
Hjälps åt mellan avdelningarna.
Under lunchen planera vilken aktivitet barnen vill göra på vilan.
Kalla "vilan" för något annat för att avdramatisera.
Lägga vilan en annan tid på dagen, ej bara efter lunch.
Byta miljö
Val saga/musik.
Kunna välja mellan olika lugna aktiviteter, t ex massage, saga, ligga på madrass, spel, lyssna på klassisk musik, promenad i området.
Barnen inreder vilorummet.
Vilomusik. Vila tills musiken är slut.
Lugn viloaktivitet.
Läsa bok, cd-saga, musik, massage.
Sagorum. Sagofilt som samlar ihop.
Flanosagor, ritsagor, bordssagor.

Klotterplank storbarn

*- spridda idéer kring olika
företeelser på förskolan*

Samlingar

Är det viktigt att ha samling varje dag? Varför bryta mitt i aktiviteter?

Kan fasta rutiner göra att barnen får ett sinne för tid?

Delaktighet - ta med barnen i planeringen.

Barnen är med och räknar barnen.

Demokratisk röstning – barnen röstar som kompisen eller som den med "status" – tänk om, individuell röstning.

Dela samlingen i två grupper och ha projekt.

Låta barnen prova (fast man som pedagog kanske redan vet svaret) – lärande process – levande process – utvecklar.

Viktigt att låta alla komma till tals.

Gör det som passar den dagen.

Barnen sätter upp lapp om de vill vara med på samlingen.

Barnen får mer självkänsla, vågar mer.

Barnen tar ansvar för samlingen (och avgör för vad den ska innehålla).

Ett barn är medhjälpare i samlingen.

En pedagog läser en bok tills alla barnen kommer in.

Tankerunda – vad kan vi göra i det här rummet?

Återkoppling – hur blev det? Kan vi göra (annorlunda) på något sätt?

Ett barn hjälper till med upprop, räkna barn, tittar på vädret (väderkarta), drar datum.

Barnen planerar egna samlingar och håller i samlingen t ex fredagar. De får tänketid och hjälp av pedagoger att förbereda.

Pratpinne – barnen gör egna pinnar som de själva dekorerat Utesamling med frukt och prat om det är något som ska göras; lek eller dylikt. Barnen kan önska lek.

Ramsor, barnen räknar sig själva.

En personal har samling i en vecka, sen byte

Handdockor, väljarkort (vad barnen vill leka med, de väljer en och en). Önskesånger.

Hallen

Vad är målet? Låta barnen tänka själva vad de ska ha på sig. Ge barnen tid.

Vi lotsar barnen ut i hallen ett par stycken i taget. Trång och liten tambur, så barnen får utrymme och tid på sig att klä på sig. De som är långsamma eller inte vill klä på sig själv får börja först. En personal möter upp barnen ute.

Barnen får känna efter själva och ta beslut om de ska kissa innan de går ut.

Ta ansvar – torkskåp, blöta kläder.

Inte för många barn i hallen samtidigt.

Speglar.

Utelek

Allas barn är allas barn ibland har vi klassisk musik på under uteleken.

Gott klimat!

Vi roterar i huset – följer med barnen över till nästa avdelning.

Samarbete varje dag över avd – inga stängda dörrar.

Vad vill barnen göra?

Barnen vill gärna ha ett uppdrag.

Planera utflykt innan med barnen, genomför och utvärdera.

Skogen en viktig tillgång.

Olika aktivitetsrum ute exempelvis snickeri, staffli (uppskruvat på väggen).

Gemensam utedag med aktiviteter.

Gympa 1 gång/vecka. Bamsegympa.

Uppdragskort.

Lek med snö inne o ute, temperatur.

Vi-känsla i huset.

Påsar med uppgifter/uppdrag t ex hämta pinnar.

Sjunga en vandringsång.

Grön flagg – närmiljön – fokusera mer på vad barnen vill.

Utedag 1 gång/månaden – lunch.

Miniröris.

Utedag med alla avdelningar – hinderbana.

Personalrum

Ett inbjudande personalrum på varje förskola.

Ge tips, feedback, påminna varandra.

Inget jobbprat.

Förbättringsblock – ligger i p-rummet, tas upp med chefen.

Vi tar korridorssnack i skriven form, med underskrift av den som tycker.

Måltider

Tänka på att barnen får hjälpa till mer.
Prata med barnen om fasta platser eller ej.
Samarbete över avdelningar. Olika mattider för avdelningar.
Lugnare om olika avdelningar äter olika tider.
Ha bestämda bord men inte platser.
Uppdelade på flera rum. Äta i olika omgångar (vid matsal).
Pedagoger byter bord varje vecka. Samtalen vid borden varierar beroende om vuxen sitter med eller ej.
Gemensam frukost flera avdelningar.
Barn hjälper till med dukning.
Dukvärdebarnen drar kort på de andra barnen om i vilken ordning de ska gå och sätta sig.
Buffébord - har de flesta (utom vid soppa). Även vid mellanmål.
Känna efter hur hungrig man är.
Prova-på buffé.
Träna bokstäver vid maten (vad börjar den här maten på t ex)
Tyst stund (med timglas).
Dukvärdar.
Barnen skrapar av mat, sätter i ev diskmaskin, torkar bord.

Möten – hämtning/lämning

Delaktighet pedagog/förälder.
Berätta hela tiden vad/varför vi gör detta. Hur vi tänker – utvecklingssamtal föräldramöte.
Tankesättet!
Mål med aktiviteter, skapande, påklädning, omklädning.
Veckobrev – vad vill vi med det hela.

Ateljé/skapande

Inte resultatet som är viktigt.
Personal tar fram material och barnen skapar själva t ex påskpyssel. Vad behöver vi för att skapa? Ger barnen tid att tänka själva.
Låta barnen prova själva..
Ett riktigt skaparrum med vatten tillgängligt.
Mycket olika material, lera och brännugn. Skapande även i t ex byggrum.
Naturmaterial.
Fritt med material - vad vill barnen ha för material?
Material tillgängligt, barnen skapar när de själva vill.
Limpistoler. Riktiga, fina penslar.

Fri lek

Vad är målet med leken/leksaker?
Observera och dokumentera så vi vet vad som händer.
Skapa en tillåtande miljö
Tänka på att säga Ja.
Olika rum – ta saker från andra rum.
Städning – städkort.
Spara leksaker framme så att leken kan fortsätta.
Ställa fram frukt så barnen kan ta när de vill.
Barn med spring i benen – klä på sig och springa några varv (med en personal).

Miljö/ Barns delaktighet

Barnen får bestämma och prova själva. T ex om att cykla på vintern.
Fråga barnen hur de tänker kring t ex alltid stå först i kön.
Barnen ska bli mer delaktiga i utemiljön. Det ingår i arbetet med Grön Flagga.
Pedagog antecknar och tar kort, står en vecka.
Barnen får själva vara med och möblera alla rum.
Dukvärd/miljövård. Tvättvärd.
Veckans utställare: Ta med tre saker, barnet visar och berättar.
Gosedjur tas med hem av ett barn över helgen, skriv lite om vad som hänt.
Föräldrar fick ställa ut saker från sitt arbete, i ett akvarium (eller något de gjort).
Fredagskul (en avdelning är ansvarig). Hela huset är med och deltar, barnen med i planeringen.

Miljö/ Samling

Intervju med barnen: Vad tycker de är roligt? Vad tycker de är spännande? Vad är de intresserade av?
Vi gör grupper och bestämmer tillsammans med barnen vilka grupper de vill vara i.
Miljöråd.
Miljöhjälta – barnen beslutar – berättar i gruppen.

Städning

När är det nödvändigt att städa? Avbryt inte i nödan.
Plocka undan efter avslutad aktivitet innan ny påbörjas.

Med entreprenöriella ögon

Sverige behöver fler företagsamma, kreativa och modiga individer. Här har förskolan och skolan en viktig roll i att uppmuntra barns naturliga företagsamhet samt stimulera barnens självkänsla och initiativkraft. Projektet Entreprenörskap i skolan har haft till syfte att utveckla och stärka ett entreprenöriellt förhållnings- och arbetssätt hos elever och skolpersonal från förskola till gymnasium.

Det har varit mycket roligt och givande att jobba med Önsta-Gryta förskolor i Västerås, de har uppvisat stor nyfikenhet och lust att lära precis som barnen. Förskolorna överlag är intresserade av barnens tänkande och hur de förhåller sig till världen. Kunskapen om att bygga självkänsla, att tänka självständigt fritt och kreativt, att göra egna val och agera efter det

äts dock ofta upp av krav uppifrån. I vårt projekt har vi haft förmånen att enbart behandla de pedagogiska värdena.

Min roll har varit att stötta och inspirera ledning och pedagoger till att anamma ett delvis nytt sätt att tänka, agera och förhålla sig gentemot barnen. Jag har fått ett mycket positivt gensvar och lärt mig mycket vilket jag är tacksam för.

Projektet Entreprenörskap i skolan avslutas nu som projekt, men jag ser det mer som ett frö som planterats och nu gro. Ett frö för kraft och självkänsla hos våra barn och hos oss själva som pedagoger där vi alla lärt oss ta ansvar och stolta kan säga att vi väljer att göra det vi gjorde idag. När det är dags för våra barn att blomma kan vi vara stolta över vad vi varit med och åstadkommit.

Anna Fredqvist
projektledare
Entreprenörskap i skolan
Västerås i juni 2010

Länsstyrelsen
Västmanlands län

VÄSTERÅS STAD
Skolverksamheter